

MILYEN CÉLLAL HÍVTA ÖSSZE FERENC JÓZSEF AZ ORSZÁGBÍRÓI ÉRTEKEZLETET?

KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE Jogg-történeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

AZ MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS

SEGÉDMUNKATÁRSA

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2021. május 3.

Ferenc József, a magyar trónt 1848. december 2-án megöröklő, de törvényesen megkoronázott királynak még 1861-ben sem tekinthető uralkodónak az Októberi Diploma kibocsátásának napján keltezett számos, ún. legfelsőbb császári kéziratának egyikében rendelkezett a magyar alkotmányos intézmények helyreállításáról.¹ Az igazságügyet illetően a király a kancellár feladatává tette, hogy tegyen javaslatot a jövőbeli országbíró személyére.² Az uralkodó emellett a leendő országbíró számára is adott feladatot: őt azzal bízta meg, hogy a *”magyar igazságszolgáltatás szervezése felett”* a hétszemélyes tábla tagjaival és *”más alkalmas egyéniségek”* közbejöttével tanácskozzon,

és ebbéli javaslataikat haladéktalanul terjessze fel a magyar királyi kancellária útján.³

Mielőtt annak tárgyalásába bocsátkoznánk, hogy mire is irányulhatott az uralkodó akarata az Értekezletet illetően, röviden összegezzük a császári kézirat tartalmát, amiben öt érdemi rendelkezést találunk:

- az értekezlet megszervezése és tagjainak kiválasztása (a hétszemélyes tábla tagjain felül) az országbíró feladata,
- a résztvevőknek az igazságszolgáltatás szervezéséről kell tanácskozniuk,
- a tanácskozások eredményeként megszületett javaslatokat Ferenc József elé kell terjeszteni a kancellária útján,
- az 1849-et követően hatályba léptetett törvények és rendeletek hatályban maradnak a birtok biztosságának és a magánjogi viszonyok állandóságának érdekében, és végezetül:
- ezügyben bármiféle változás csakis és kizárólag a magyar országgyűlés útján képzelhető el.⁴

A hazai szakirodalom alapján a császári kéziratnak kétfajta értelmezése képzelhető el. Abban az esetben, ha a magyar igazságszolgáltatás szervezésére való felhívást oly módon értelmezzük, hogy Ferenc József az törvénykezéssel összefüggő kérdések általános áttekintésével bízta meg az értekezletet, abból logikusan következik, hogy a tárgyalásra kerülő problémák egy része *törvényi szintű rendezést igényelt*. Ebből következően Ferenc József

azon kikötése, miszerint az 1850-es években hatályba léptetett jogszabályok változatlanul hatályban maradnak a parlament döntéséig, szoros összefüggésben állhat az országbírói értekezlet összehívásával. Eszerint az uralkodó azt tette az Értekezlet legfőbb feladatává, hogy készítse el javaslatát az igazságszolgáltatás provizórikus rendezésével kapcsolatban. És tette mindezt annak érdekében, hogy az majdan az országgyűlés asztalára kerüljön.⁵ Azt hozzá kell tennem, hogy ugyan a parlamentre vonatkozóan nem találunk konkrét utalást a kézirat szövegében, de mégis felhozhatunk két érvet, amely alátámaszthatja ezen megközelítést.

Ezek közül az első magában az Októberi Diploma kiadásában rejlik, ugyanis az Osztrák Császárság átalakításával együtt Ferenc József a magyar alkotmányos intézmények helyreállításáról is döntött. Ha ő ezt valóban komolyan gondolta (amit nincs okunk kétségbe vonni), és számára ténylegesen „csak” az áprilisi törvények többsége minősült elfogadhatatlannak, abban az esetben tekintettel kellett lennie az 1790/1791. évi országgyűlésen elfogadott 12. törvénycikk rendelkezéseire. E törvényünk – az ugyanezen országgyűlésen elfogadott 10. törvénycikkkel közösen – világosan kimondta, hogy Magyarország mindenkor királya nem kormányozhatja az országot pátensek útján, azok csakis az országgyűlésen elfogadott törvények

végrehajtására szolgálhatnak. És tekintettel azon kérdések sokaságára, melyek a magyar igazságszolgáltatás rendezésével összefüggtek, kétségtől állíthatjuk, hogy ezek mindegyikét az alkotmányos formák figyelembevételével biztosan nem lehetett (volna) rendeleti szinten rendezni. Így vélekedett a kérdésről Széher Mihály is az Országbírói Értekezleten, aki azt mondta, hogy: „Ha a magyar törvények visszaállítása nehézségeket nem idézne elő, ezen konferenciára szüksége sem lett volna, és Ő Felsége egyszerűen csak azt mondhatta volna, Magyarországon visszaveszem a német törvényeket, ezennel életbelépnek tehát régi honi törvényeitek. – De ez másképp áll s azért hívta össze ezen nm. tanácskozmányt, mert látta, hogy vannak lehetetlenségek, miken úgy lehet csak átgázolni, ha valami expediens leendő föltalálva.”⁶

Másrészt, az országgyűlésre történő explicit utalás hiánya véleményem szerint amiatt sem zárhatja ki a törvényjavaslat kidolgozására irányuló szándékot, mert történeti/történelmi alkotmányunk⁷ értelmében a magyar államfőt megillette a törvénykezdeményezés joga. Ferenc József tehát alappal kérhette fel az Értekezlet résztvevőit, hogy készítsék el egy majdani törvényjavaslat tervezetét, amit előbb a magyar udvari kancellária részére küldtek volna meg véleménynyilvánítás céljából, és a kancellária támogatása esetén maga az uralkodó terjesztette volna be a munkálattal törvényjavaslat

formájában az országgyűlés elé. Persze, ezügyben nem tekinthetünk el attól sem, hogy Ferenc Józsefnek bármilyen törvény szentesítésére csak törvényes megkoronázását követően lett volna lehetősége, de az elvi lehetőséget álláspontom szerint e körülmény még nem zárja ki.

A császári kéziratot a szakirodalom szerint másként is értelmezhetjük: ennek lényege abban áll, hogy az Országbírói Értekezlet összehívásának célja eredendően egy királyi rendelet kidolgozására irányult.⁸ Ez úgy képzelhető el, ha Ferenc Józsefnek az 1850-es években életbe léptetett jogszabályok változatlan hatályban maradására vonatkozó utasítására az Országbírói Értekezlet működésének korlátjaként tekintünk. Tehát, Ferenc József pusztán arra kéri fel a testületet, hogy a hazai törvénykezési szervezetrendszerrel kapcsolatos kérdéseket vitassák meg, ezügyben készítsék el javaslatukat, amit aztán a kancellária útján egyenesen terjesztenek a király elé. Ebben az esetben – az 1791. évi 12. tc. rendelkezéseire figyelemmel – már jóval nagyobb az esélye annak, hogy elegendő lesz a rendeleti szintű szabályozás. (Főként, ha a testület célja a korábban létezett bírósági szervezetrendszer helyreállítása, ahogy arra a valóságban is sor került.) Véleményem szerint a kéziratban szereplő *“haladéktalanul”* szócska alátámaszthatja ezen gondolatmenetet: valószínűtlen, hogy Ferenc József

azonnali választ várt egy annyira komplex kérdésben, mint amelyet a magyar törvények visszaállításának ügye jelentett.

Amint a fentiekből látható, mindkét álláspont mellett felhozhatunk érveket és ellenérveket. Azt fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az Értekezlet összehívásának elrendelése és az uralkodói akarat foganatosítása között nem kevés idő telt el. Tehát amit Ferenc József 1860 novemberében elvárt volna egy esetleges Országbírói Értekezlettől, már nem feltétlenül igaz a három hónappal később összeült testületre. Kis túlzással akár azt is mondhatjuk, hogy még ha a második olvasata is helyes a legfelsőbb császári kéziratnak, 1861 januárjában, amikor a vármegyék egymás után nyilvánították ki abbéli akaratukat, hogy vissza kívánják állítani a magyar törvényeket, egy ilyen szinten „gúsbá kötött” testület összehívásának nem lett volna túl sok értelme. Az Értekezlet vitáinak ekkor már már szükségszerűen más dimenzióban kellett mozogniuk. Ezzel együtt is fontosnak gondolom annak tisztázását, hogy mi lehetett e testületet illetően az uralkodó eredeti szándéka.

Hivatkozások:

¹ A Magyarországgal kapcsolatos ügyekre vonatkozó kéziratokat kivétel nélkül az e napon magyar udvari kancellárrá kinevezett báró Vay Miklósnak (1802-1894) címezte az államfő. Ezügyben lásd: Edmund Bernatzik: *Die Österreichischen Verfassungsgesetze mit*

erläuterungen. Wien, Manz, 1911. 233. p.

² Vay Miklós eredendően Deák Ferencet kívánta megnyerni, aki azonban visszautasította a felkérést. Ezt követően Cziráky János grófot nevezték ki, aki rövid idő alatt lemondott, végül Apponyi György fogadta el a tisztséget. Lásd: Szabad György: *Forradalom és kiegyezés választútján 1860-61*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967. 319-320. p.

³ Lásd: Kónyi Manó: *Deák Ferenc beszédei*. Budapest, Franklin Társulat, 1889. II. kötet. 500. p.

⁴ U.o.

⁵ Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog Általános rész*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1938. 88. p.

⁶ Ráth György: *Az Országbírói Értekezlet a törvénykezés tárgyában*. Pest, Landerer és Heckenast, 1861. II. kötet. 287-288. p.

⁷ Lásd: Stipta István: *A magyar történelmi alkotmány és a hazai közjogi-közigazgatási jogvédelem*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020. 14-18. p.

⁸ Grosschmid Béni: *Jogszabálytan. Magánjogi előadások*. Budapest, Athenaeum, 1905. 861. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Ferenc József 1865-ben, harmincöt éves korában <https://images.app.goo.gl/E47s2Y1ewgs858NB7> 2021. 04. 30.